

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОНОПОЛІЗОВАНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ

асист. Люльов О.В., студент Гачков Є.Ф.

На початку третього тисячоліття розвиток інфраструктури, міжнародних торговельних зв'язків та інформаційних мереж сприяє створенню та розвитку великих міжнаціональних компаній. Такі компанії займають лідируючі позиції на національному або міжнародному ринках, як наслідок - стають монополістами. Проте великі за розміром компанії не завжди формуються як монополісти у певній галузі чи на певному ринку, а невеликі компанії завдяки своїй «гнучкості» та швидкості реагування на змінні умови ринку можуть займати лідируючі позиції.

Монополія в «чистому вигляді» - явище рідкісне, але на багатьох ринках конкурують лише декілька фірм. Взаємодія фірм на таких ринках може бути складною і нерідко пов'язана з різноманітними аспектами конкурентної стратегії. Важливою відмінністю між конкуренцією та монополією є те, що в умовах досконалої конкуренції не існує ніяких перешкод входження в ринок нових гравців (виробників).

Розрізняють чотири типи ринків: ринки з конкурентною структурою, олігопольні ринки, ринки з ознаками індивідуального домінування та монополізовані ринки. Ринки природних монополій та ринки, монополізація яких впливає з владних рішень, можна віднести саме до монополізованих ринків. До загальнодержавних ринків природних монополій слід віднести: послуги з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами; користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування; транспортування нафти магістральними трубопроводами; послуги управління з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден; універсальні послуги поштового зв'язку; послуги з надання в користування технічних засобів мовлення; послуги з користування радіорелейними каналами зв'язку; послуги з користування не комутованими каналами зв'язку.

В Україні монопольні утворення виявлені майже на 900 ринках послуг, пов'язаних із здійсненням функцій держави та місцевого самоврядування. Серед них - послуги, пов'язані із здійсненням державного контролю за якістю, стандартами, послуги СЕС, ДАІ, послуги екологічної експертизи, експертні послуги у сфері енергозбереження, експертиза проектів з погляду пожежної безпеки та ін.

Невиправдане розширення сфери платних послуг державних органів та недостатня ефективність регулювання цін на такі послуги призвели до того,

що тільки у 2005 році споживачі та суб'єкти господарювання сплатили бюджетним установам майже 7 млрд. грн., а протягом 2006-2008 років ця сума зросла в десятки разів. Треба також врахувати, що декілька мільярдів гривень щороку сплачується на користь госпрозрахункових підприємств, створених органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, за проведення експертиз, видачу дозволів, погоджень тощо.

Фактично, існуюча система платних адміністративних послуг перетворилася на інструмент додаткового вилучення коштів у платників податків з метою фінансування органів влади. При цьому громадяни та суб'єкти господарювання щороку сплачують на користь відповідних органів суми, співставні з податком з доходів фізичних осіб.

Законодавство України у сфері захисту економічної конкуренції дає чітке визначення поняттю «монопольне становище», а саме - це становище суб'єкта господарювання - підприємця, частка якого на ринку певного товару перевищує 35 відсотків. Разом з тим, рішенням Антимонопольного комітету України може визначатися монопольним становище суб'єкта господарювання - підприємця, частка якого на ринку певного товару менше 35 відсотків.

За порушення суб'єктом господарювання антимонопольного законодавства Антимонопольний комітет України може подавати відповідний позов до суду, який ухвалює рішення. Практика зарубіжних країн показує, що ефективнішим є розгляд справ пов'язаних з порушенням антимонопольного законодавства не загальними судами, а спеціальними. У країнах, де суб'єкти господарської діяльності в обов'язковому порядку сповіщають державні органи про угоди, що містять обмежувальну практику, суперечки розглядаються загальними судами, а у країнах, де обов'язкове сповіщення про порушення провадиться з ініціативи зацікавленої сторони або відповідного державного органу, розв'язання суперечок відбувається в адміністративних судах. Якщо одна із сторін не погоджується із рішенням адміністративного суду, вона може оскаржити його у загальному суді. Крім державних органів, які здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства про конкуренцію та монополізм, у західних європейських країнах діють асоціації та кооператив споживачів. Вони провадять освітню роботу серед населення, забезпечують його незалежною інформацією про якість товарів, умови торгівлі тощо. Безперечно, створення та діяльність спеціалізованих адміністративних судів в Україні, на думку автора статті, сприяло б ефективнішому вирішенню справ, пов'язаних з порушенням антимонопольного законодавства, а також регулювало основні правовідносини між Антимонопольним комітетом України та суб'єктами господарювання.